

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
सातवा मजला, गोकुलदास तेजपाल रुग्णालय इमारत संकुल
क्रॉफर्ड मार्केटजवळ, लोकमान्य टिळक मार्ग, नवीन मंत्रालय इमारत, मुंबई ००००१
दुरध्वनी क्र.०२२-२२६९८३७ ई-मेल wssd.ws90@gov.in

क्र. जे.एम-२०२०/ प्र.क्र.१०/ पापु-१० दि.१० जानेवारी, २०२०

महत्वाचे

प्रति,

मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
जिल्हा परिषद (सर्व)

**विषय :- जल जीवन मिशन अंतर्गत जिल्हा कृती आराखडा व गाव कृती
आराखडा सादर करणेबाबत**

मा. पंतप्रधान महोदयांचे हस्ते केंद्र शासनाच्या जल जीवन मिशनाच्या कार्यरत मार्गदर्शक सूचना दि.२५/ १२/२०१९ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आल्या आहेत. सदर मार्गदर्शक सुचनांनुसार सन २०२४ पर्यंत प्रत्येक कुटुंबास वैयक्तिक /घरगुती नळजोडण्याद्वारे पेयजल सुविधा उपलब्ध करून देण्याचे उद्दिष्ट आहे. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार जिल्हा कृती आराखडा व गाव कृती आराखडा तयार करणे आवश्यक आहे. यानुषंगाने दि. २६ जानेवारी, २०२० रोजी होणाऱ्या ग्रामसभेमध्ये गाव कृती आराखडयाबाबत सविस्तर चर्चा करून मार्गदर्शन करण्याबाबत संबंधितांना सूचना देण्यात याव्यात. तसेच केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार सदर गाव कृती आराखडा जिल्हा परिषद यांच्या मदतीने परिशिष्ट-XA नुसार व परिशिष्ट-XB नुसार जिल्हा कृती आराखडा तयार करताना खालील प्रमुख बाबी विचारात घेण्यात याव्यात.

अ) गाव कृती आराखडा :-

- १) राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमांतर्गत ज्या पाणी पुरवठा योजना चालू आहेत त्या योजनांमधून ग्राम पंचायतींनी आजही ज्या कुटुंबांना पाणी पुरवठा केलेला नाही अशा घरांना वैयक्तिक/ घरगुती नळजोडणीद्वारे पाणी पुरवठा करण्याबाबत २ महिन्यामधे कार्यक्रमाची आखणी करून त्याचा समावेश आराखड्यामधे करण्यात यावा.
- २) सन २०१९-२० च्या वार्षिक कृती आराखडयातील ज्या योजना ५५ LPCD प्रमाणे प्रस्थावित आहेत अशा योजनांच्या आराखडयात प्राथम्याने समावेश करण्यात यावा.
- ३) गाव कृती आराखडयानुसार गावास पाणी पुरवठा योजनेची आवश्यकता असल्यास ५५ LPCD निकषाप्रमाणे गावातील प्रत्येक कुटुंबास वैयक्तिक नळ जोडणी देणे.
- ४) गाव कृती आराखडयास ग्रामसभेची मान्यता घेऊन जिल्हास्तरीय समितीकडे सादर करणे.

- ५) गाव कृती आराखड्यामध्ये गावातील अस्तित्वातील सर्व पेयजल उपाययोजना विचारात घेणे, योजनेचा उद्भव, पाण्याची गुणवत्ता, देखभाल दुरुस्तीचे नियोजन, शाश्वतता इ.
- ६) गावामध्ये उपलब्ध असलेल्या ऊतांमधून गावासाठी आवश्यक पाणी उपलब्ध आहे किंवा कसे यानुसार स्वतंत्र अथवा प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजना प्रस्तावित करणे.
- ७) ग्रामपंचायत/ ग्राम पाणी पुरवठा समिती सदस्य, कुशल बेरोजगार तांत्रिक कारागिर व ग्रामस्थ यांची क्षमता बांधणी करणे, कुशल बेरोजगार तांत्रिक कारागिर यांना देखभाल दुरुस्तीसाठी निश्चित करणे ,
- ८) सर्वसाधारणपणे ग्रामपंचायतीची व ग्राम पाणी पुरवठा समितीची कर्तव्ये व जबाबदार्या.
- ९) पाणी पुरवठयाच्या योजनेच्या ऊताची जागा, सार्वजनिक कपडे धुण्याची/ अंघोळीची जागा, जनावरांसाठी पाणवठे, सार्वजनिक इमारती, शाळा, अंगणवाड्या, प्राथमिक आरोग्य केंद्र, ग्रामपंचायत इमारत इ. ठिकाणी नळ जोडण्यांव्हारे पाणी पुरवठा करण्याचे नियोजन, योजनेबाबत विविध तंत्रज्ञानाचे पर्याय, अंमलबजावणीचे नियोजन आणि दीर्घकालीन देखभाल दुरुस्तीचा आराखडा, योजनेच्या बांधकामासाठी आवश्यक ती जागा,
- १०) पाणी गुणवत्ता विषयक विविध चाचण्यांसाठी स्वतंत्र व्यक्तीची निवड करून त्यांना प्रशिक्षण देणे.
- ११) सांडपाणी व्यवस्थापन, स्वच्छताविषयक तपासणी, पाणी सुरक्षितता आणि शाश्वतता आराखडा

ब) जिल्हा कृती आराखडा :-

- १) सन २०२४ पर्यंत प्रत्येक कुटुंबास वैयक्तिक घरगुती नळजोडण्याद्वारे पेयजल सुविधा उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने धोरणात्मक आराखडा व त्या सोबतच त्रैमासिक व वार्षिक आराखडा तयार करणे.
- २) जिल्ह्यातील सर्व गावांचा गाव कृती आराखडा संकलित करणे, संकलित करण्यात आलेल्या गाव कृती आराखड्यांचे विश्लेषण करून माहिती (data base) तयार करणे.
- ३) वैयक्तिक नळ जोडण्या घेण्याच्या दृष्टीने विहित कालावधीत सर्व बाबी पूर्ण करणे व यासाठी आवश्यक निधीचे नियोजन, तसेच सर्वसाधारणपणे विविध स्तरावर आवश्यक असलेले मनुष्यबळ व त्यांची क्षमता बांधणी.
- ४) स्थानिक पाण्याच्या ऊतानुसार पाणी पुरवठा योजनेत सुधारणा (Retrofitting)/ विस्तार (Augmentation) किंवा भूजलावर आधारित पाणी पुरवठा योजना करावयाची गावे निश्चित करणे.
- ५) पारंपारिक पाणी संकलन तंत्रज्ञान/ उपाययोजना निश्चित करणे जेणेकरून पाणी पुरवठा योजना पुनरुज्जीवित होऊ शकतील.
- ६) जिल्ह्याअंतर्गत पाणी पुरवठा योजनांच्या विविध उपांगांचे नमुना अंदाजपत्रक तयार करणे (पाण्याचा उद्भव, उर्ध्ववाहिनी, गुरुत्ववाहिनी,

पंपिंग मशिनरी, जलशुद्धीकरण केंद्र, उंच साठवण टाकी, भूस्तरावरील साठवण टाकी, सौर ऊर्जेचे पॅनेल, वितरण व्यवस्था, वैयक्तिक नळजोडणी, सार्वजनिक कपडे धुण्याची/ अंधोळीची जागा, जनावरांसाठी पाणवठे, सांडपाणी प्रक्रिया व पुनर्वापर, खोत शाश्वतता उपाययोजना.

७) क्षमता बांधणी, प्रशिक्षण, त्रयस्थ तपासणी यंत्रणा, देखभाल दुरुस्ती, माहिती- शिक्षण व संवाद इ. बाबींचा आराखडा

८) गाव कृती आराखडयानुसार आवश्यक बाबींचे निश्चितीकरण करून Convergence करणे.

९) जिल्हा प्रयोगशाळा NABL करण्याबाबतचा आराखडा, गाव व तालुका स्तरावरील पाणी गुणवत्ता नमुने चाचणी करण्यासाठी विविध models निश्चित करणे.

१०) सर्वसाधारण जिल्हा कृती आराखडयाची किंमत व कालावधी यासाठी निधीची आवश्यकता व फलश्रुती.

११) स्वतंत्र व प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजनांच्या देखभाल दुरुस्तीसाठी संस्थात्मक व्यवस्था व आवश्यक निधी.

१२) जल जीवन मिशन अंतर्गत नवीन पाणी पुरवठा योजनांबाबत खालील प्रमाणे कालावधी निश्चित करण्यात आला आहे:-

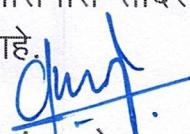
I. स्वतंत्र पाणी पुरवठा योजनांसाठी १८ महिने व प्रादेशिक पाणी पुरवठा योजनांसाठी ३६ महिन्यांचा जास्तीत जास्त कालावधी राहणार आहे.

II. ज्या पाणी पुरवठा योजनांचा ३ वर्षाचा कालावधी लागणार आहे अशा योजनांना मार्च २०२१ पूर्वी कार्यादेश देणे आवश्यक आहे. ज्या योजनांना मार्च २०२१ पूर्वी कार्यादेश देणे शक्य नाही अशा योजनांचे प्रस्ताव केंद्र शासनाकडे पाठवणे आवश्यक आहे.

III. ज्या पाणी पुरवठा योजनांना २ वर्षाचा कालावधी लागणार आहे व अशा योजनांना मार्च २०२२ पूर्वी कार्यादेश देणे शक्य नाही अशा योजनांचे प्रस्ताव केंद्र शासनाकडे पाठवणे आवश्यक आहे.

गाव/जिल्हा आराखडे तयार करताना जल जीवन मिशनच्या कार्यरत मार्गदर्शक सूचनांमधील संबंधित सर्व सूचनां विचारात घेण्यात याव्यात.

वरील प्रमाणे तयार करण्यात आलेल्या जिल्हा कृती आराखडा दि. २ मार्च, २०२० पूर्वी संचालक,WSSO मार्फत शासनास सादर करण्याचे नियोजन करण्यात यावे अशी आपणास विनंती आहे.

(वसंत माने)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत माहितीसाठी:

१) विभागीय आयुक्त महसूल विभाग (सर्व)

- २) सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई
- ३) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- प्रत : माहिती व कार्यवाहीस्तव सादर.
- १) संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे.
- २) संचालक, पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था, बेलापूर, नवी मुंबई
- ३) मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, प्रादेशिक विभाग (सर्व)
- ४) कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद (सर्व)
- ५) कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण विभाग, (सर्व)
- ६) उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (पाणी व स्वच्छता), जिल्हा परिषद (सर्व)